

APARIȚIA ȘI ACTIVITATEA SOCIETĂȚILOR CULTURALE ROMANEȘTI ÎN BUCOVINA HABSBURGICĂ

Dan Jumară

Activitatea desfășurată de organizațiile culturale ale societății civile, în vederea ridicării gradului de cultură al tuturor categoriilor sociale ale unui popor, îmbracă cele mai variate forme. Semnificația și rolul unor asemenea instituții, în plan social, decurg din preocupările de culturalizare, educație și formare a cetățenilor. Cunoașterea originii poporului și a limbii române, cultivarea scrisului în limba română, lupta românilor aflați sub dominație străină pentru recunoașterea drepturilor lor fundamentale, modernizarea societății românești cu instituții culturale și științifice moderne, dezvoltarea creației literare în limba română, a artei și științei, lupta pentru progres, independență, suveranitate națională - au fost obiective generale, aflate mereu în prim-planul preocupărilor cluburilor, ligilor, asociațiilor sau societăților culturale.

Aceste instituții au reprezentat și mai mult în teritoriile aflate, pentru perioade mai scurte sau mai îndelungate, sub dominație străină. Ele au fost adevărate focare de afirmare și cultivare a conștiinței de neam, de încurajare și sprijinire a învățământului și culturii în limba română, constituindu-se în centre de emancipare națională.

În Bucovina, după o perioadă lungă în care guvernul imperial a făcut tot ce a putut pentru eliminarea cât mai completă a autohtonismului, terenul pentru apariția instituțiilor asociative a fost pregătit de pașoptiști. Intelectualii progresiști din celelalte țări române trebuind să plece în exil, după 1848, „au găsit larg deschise casele familiilor boierești din Bucovina, unde au reușit să reaprindă scânteia conștiinței naționale”.¹ Bucovinenii aveau să-și formuleze și ei cu vigoare postulatele cu caracter național, reușind să dobândească unele avantaje politice, între care cel mai de seamă era dezlipirea de Galiția. Așa cum este reflectată în ziarul *Bucovina* (1849-1850), această renaștere națională s-a manifestat cu putere până la sfârșitul anului 1851, când a fost reintrodus vechiul absolutism, manifestările naționale fiind reduse la tăcere.²

Instaurarea regimului constituțional din 1861 avea să inaugureze o etapă de redeșteptare națională. O contribuție deosebită a avut în acest sens și realizarea Unirii Principatelor, în 1859.

Ca un rezultat firesc al renașterii naționale, al ideilor naționaliste promovate de Aron Pumnul și propagate de I. Gh. Sbiera și frații Hurmuzachi, expresie a protestului intelectualilor români din Bucovina față de neglijarea limbii române în școală și serviciile publice, ca reacție a instinctului național împotriva tentativelor de înstrăinare, apărea cea dintâi societate culturală românească bucovineană - *Reuniunea română de lectură din Cernăuți*.

¹ Constantin Loghin, *Societatea pentru cultură și literatură română în Bucovina (1862-1942) la 80 de ani. Istorie și realizări*, Cernăuți, 1943, pp.1-2.

² Dan Jumară, *Revoluția de la 1848 din Transilvania în gazeta „Bucovina” 1849-1851, în vol. *** Studii istorice româno-ungare*, Fundația Academică „A. D. Xenopol”, Iași, 1999. p. 116.

Constituită la 1 mai 1862, **Reuniunea** l-a avut ca prim președinte ales pe Mihai Zotta, iar ca vicepreședinte pe Al. Hurmuzachi. Din primul comitet mai făceau parte I. Gh. Sbiera, Ion Caliniuc, Aron Pumnul, Alexandru Costin și Leon Ciupercovici.

Cel care a propus numele societății a fost I. Gh. Sbiera, care avea să mărturisească mai târziu: „Aleasei într-adins acest nume neprețios, modest de tot, una fiindcă nu știam cum va fi îmbrățișat scopul urmărit de mine și alta, fiindcă nu voiam nici să deșept în adversarii mișcării naționaliste românești nici presupusuri neîntemeiate, nici să provoc greutăți și piedici”³

Proiectul de statut al Reuniunii era întocmit tot de L. Gh. Sbiera, care la articolul 1 afirma: „**Reuniunea română de lectură** are să fie un centru de adunare pentru bărbații cari vreau să se facă cunoscuți cu progresele din limba și literatura română. Ea va servi nu numai unei lecturi amăsurate în această privință, de scripte periodice, de gazete și mai de cărți, ci încă și unei conversațiuni tăietoare în derepciunea științială”⁴.

La început scopul **Societății** era destul de vag schițat în statute, pentru a nu da autorităților imperiale motive de a nu le aproba. De altfel, guvernării impuneau introducerea unui articol care interzicea participarea la activitățile **Reuniunii** a „junimii studioase”. Aceasta avea să ducă, ulterior, la înființarea unor societăți culturale studențești.

Încă de la constituirea sa **Reuniunea română de lectură** număra 185 de membri, până la sfârșitul primului an de activitate numărul lor ajungând la 221. Dintre cei de la început 71 erau preoți, 62 făceau parte din boierime, iar 52 făceau parte din diferite categorii de funcționari, fiind întâlnite nume de referință și mare prestanță.

Primind și membri din provincie, **Reuniunea**, încă de la înființare, cuprindea aproape totalitatea intelectualității române din Bucovina. Aceștia și mulți alții, chiar din Ardeal, Basarabia și România au făcut importante donații în bani și cărți. De asemenea, s-a inițiat o bogată corespondență între **Reuniune** și oameni sau instituții de cultură din toate teritoriile locuite de români. Se restabileau astfel legăturile dintre Bucovina și celelalte provincii românești, întrerupte prin instalarea absolutismului de la 1851.

În cea de-a doua adunare generală a **Reuniunii**, la 26 mai 1863, Al. Hurmuzachi, deplângând faptul că români rămăseseră în urmă în multe privințe față de celelalte popoare ale monarhiei, statua necesitatea unei activități susținute pentru îndreptarea acestei situații. Incriminându-se faptul că românii erau priviți ca „o mulțime lipsită de conștiința individualității ca națiune”, vorbitorul accentua asupra necesității ca Bucovina să aibă funcționari, savanți, artiști, avocați, medici, tehnicieni, meseriași, industriași ș.a. români. Privită ca cea mai națională instituție din țară, **Reuniunea** trebuia să fie susținută și consolidată, aceasta fiind o datorie de onoare națională pentru toți românii.⁵

³ I. Gh. Sbiera, *Familia Sbiera după tradițiune și istorie. Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, p. 172.

⁴ Constantin Loghin, *op.cit.*, p. 4.

⁵ *Idem*, p. 14

Ce-a de-a doua adunare generală mai hotărâ și schimbarea denumirii instituției în ***Soțietatea bucovineană pentru literatura și cultura poporului român***. Guvernul nu a fost însă de acord cu aceasta și s-a ajuns la denumirea de ***Soțietatea pentru literatura și cultura română în Bucovina***. Statutele, înaintate guvernului la începutul anului 1863, au fost aprobate de împărat și au intrat în vigoare abia la 1 ianuarie 1865.

Scopurile urmărite de **Societate** erau răspândirea, susținerea și întărirea culturii naționale în cât mai multe direcții, editarea de studii și tratate științifice, acordarea de premii și burse pentru a se promova studiul în diferite ramuri ale științei și artei, sprijinirea studiilor și a altor demersuri culturale ale nemembrisor societății, în statute se accentua caracterul național al societății, fără însă a se pune restricții cu privire la naționalitatea, religia și cetățenia membrilor.⁶

Cu timpul, sfera de activitate s-a lărgit. S-au acordat premii pentru lucrări scrise, s-au creat burse pentru elevii școlilor secundare din Cernăuți și Suceava, pentru studenții români de la universitățile din Viena și Lvov, a crescut numărul gazetelor și revistelor pentru sala de lectură, au fost cumpărate cărți noi pentru biblioteca societății și s-a editat o gazetă de mare răsunset – ***Foaia Sațietății pentru literatura și cultura română în Bucovina***.

Gazeta avea un program generos ce reiese cu claritate din articolul „Către cetitorii noștri”, publicat în chiar primul număr, din 1 martie 1865:

„*Foaia* aceasta, după cum arată însăși denumirea ei, este chemată a servi **Soțietății Bucovina**, de organ de espresiune a lucrărilor, a stăruințelor și a cugetărilor ei. Menirea *foaiei* este dar de a conlucra la reînvierea noastră spirituală, a întruni inteligențele din țară și de peste marginile ei spre a înlesni pe osebite căi ale literaturii împlinirea scopului soțietăților: a deșcepta simțirile amorțite, a vorbi, față de nămolul amețitor a idioamelor străine din Austria, iubiților compatrioți, în dulcea noastră limbă română, despre ceea ce poate lumina spiritul și însufleți inima în cercul țărnut al unei foi literare *Foaia* noastră se va ocupa [...], mai înainte de toate, cu literatura națională în osebitele ei ramuri, contribuind prin lucrări originale și alese la înavușirea ei. Ea va urmări cu scumpătate mișcarea intelectuală la toți conaționali noștri și dezvoltarea literaturii române pretutindene și va încunoșciința pe cetitorii ei despre produsele literare ieșite la lumină orișunde în limba patriei, supuindu-le la o critică nepărtinitoare și folositoare. Ea va tracta despre șciinți, încât acestea vor putea contribui la împlinirea scopului **Soțietății**. Ea nu va trece cu vederea nici întrebările zilei despre cauzele momentoase ale vieții naționale, care vor sta în legătură cu tendința literară a **Soțietății**”⁷

Programul acesta a fost respectat în cea mai mare parte, în plus a apărut și o secțiune de politică, susținută de Gh. Hurmuzachi. Putem afirma că publicația a ținut locul unui ziar politic, reprezentând interesele românești. Chestiunile culturale au fost larg reprezentate, preponderente fiind cele școlare. Cea mai importantă parte a revistei, așa cum se specifica și în articolul -program, a fost dedicată literaturii. S-au lansat în coloanele revistei doi poeți bucovineni importanți: Dimitrie Petrino și Vasile Bumbac, iar între colaboratori întâlnim personalități cunoscute ale vremii, precum Iacob

⁶ *Ibid.*, p.17

⁷ *Apud* Ioan V. Cocuz, *op.cit.*, pp.26, 28.

Negruzzi, Gheorghe Tăutu, Gheorghe Sion. O colaborare susținută a avut, încă de la primul număr, Vasile Alecsandri, care a dat revistei un plus de prestigiu. Tot el a fost însă și cel care, după patru ani, a făcut ca gazeta să își înceteze apariția. Faptul s-a datorat declanșării unei dispute lingvistice pe tema limbajului pumnolist promovată de redactorii revistei. Poziția lui Alecsandri, care dezavua „ciunismul” promovată de emulii lui Aron Pumnul, a dus la discuții reformatoare în cadrul redacției, care a decis suspendarea temporară a gazetei și înlocuirea ei cu o altă publicație, ce urma să păstreze același program.

Activitatea culturală a **Societății** a îmbrăcat forme variate, între care enumerăm: prelegeri politice, înființarea unui cabinet de lectură, înzestrat cu ziare și reviste în limba română; crearea unei biblioteci proprii, cuprinzând multe tipărituri în limba română și destule în limbi străine; înființarea unor fundații prin intermediul cărora se acordau burse elevilor și studenților români; înființarea unui internat pentru elevii români; cumpărarea unui palat în care și-au desfășurat apoi activitatea mai toate societățile românești din Cernăuți; publicarea unor gazete românești, alcătuirea de manuale pentru uzul școlilor românești; tipărirea a numeroase cărți în limba română.

La 20 iulie 1869 statutele societății au fost modificate din nou, denumirea acesteia devenind **Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina**. Prin aceste statute instituția își asigura dreptul de a se ocupa și de problemele învățământului.

În acest context, încă din anul 1871, **Societatea pentru cultură** s-a preocupat de problema înființării unei universități la Cernăuți, în adunarea generală din anul 1872 se vota chiar o moțiune prin care se solicita guvernului deschiderea unei universități cât mai complete, cu limba de predare română, în capitala Bucovinei.⁸

Universitatea aceasta avea să fie deschisă în anul 1875, având însă un caracter pronunțat german și clare tendințe germanizatoare. De altfel, gazeta vieneză „Neue-Freie-Presse” afirma deschis că menirea instituției era „de a desăvârși germanizarea Bucovinei și de a arunca raze civilizatoare asupra Moldovei și a Basarabiei”.⁹

Odată deschisă universitatea, în capitala bucovineană au început să apară și societățile studențești.

Studenții români formau grupul etnic cel mai numeros din cadrul universității cernăuțene. Având în vedere și experiența celor ce studiau în străinătate și factorul numeric, era firesc să apară, încă de la început și societăți culturale ale studenților români. Prima dintre acestea avea să ia ființă în decembrie 1875, marcând începutul unei vieți asociative de excepție în Bucovina.

Universitatea avea în componența sa trei facultăți: teologică, juridică și filosofică. Facultatea de teologie ortodoxă, singura de acest fel din monarhia austro-ungară, provenea din Institutul Teologic din Cernăuți, înființat la 4 octombrie 1827 și integrat instituției universitare sub denumirea de Facultatea de Teologie. La început, în cadrul celor trei facultăți funcționau optsprezece profesori, jumătate dintre aceștia fiind români de la Facultatea de Teologie, între cei două sute șazeci și opt de studenți

⁸ Constantin Loghin, *op.cit.*, p. 31.

⁹ Ion Nistor, Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, 1991, p. 216

din primul an, românii, în număr de cincizeci și trei, formau grupul etnic cel mai numeros.¹⁰

Era manifestă tendința germanizării culturale a Bucovinei odată ce limba română era predată doar la catedra de limba română a Facultății de Filozofie și la unele dintre catedrele Facultății de Teologie.

Inaugurarea noii instituții de învățământ superior a avut loc la 4 octombrie 1875, pentru a se aduce totodată un omagiu împăratului, de ziua sa onomastică.

Chiar de la deschidere se adresau românilor jigniri, subliniindu-se că ar beneficia de o instituție pe care n-au creat-o ei înșiși. De altfel, participarea românească la inaugurare a fost relativ scăzută.

Urmând tradiția tineretului din centrele universitare occidentale, studenții bucovineni au început să se grupeze în societăți, care erau fie științifice și literare, fie aveau scopuri sociale și distractive - cultivând sportul. Studenții români aveau deja o tradiție a unor asemenea asociații. Ei întemeiaseră societăți culturale românești în toate universitățile în care se aflau într-un număr reprezentativ. Astfel, la Miiinchen funcționa **Societatea studențească Unirea**, la Graz exista **Sentinela română**, devenită ulterior **Carmen Sylva**, la Viena ființa foarte cunoscuta **România Jună**, la Cluj activa **Societatea Iulia**, seminariștii de la Blaj erau grupați în **Societatea Inocențiu Micu-Clain**, iar cei din Gherla înființaseră **Alexi Șincaiana**. Având aceste exemple era doar firesc să ia ființă societăți culturale ale studenților români și la Cernăuți. Cei care au marele merit de a fi fost inițiatorii societăților studențești românești în Bucovina au fost Teodor V. Stefanelli și Vasile Morariu.

Cea dintâi dintre societățile studenților români bucovineni a fost **Societatea Academică „Arboroasa”**. Inițiatorul acesteia, T. V. Stefanelli, fusese membru al **Societății „România Jună”**, al cărei statut a servit ca model pentru organizarea studenților bucovineni. La 22 decembrie 1875 se desfășura adunarea de constituire a **Societății Academice „Arboroasa”**.

Aceasta își propunea să contribuie la „Perfecționarea reciprocă a membrilor pe tărâmul național, literar, cultural, prin prelegeri literare, îndeletnicire în arta oratorică, susținerea unui cabinet de lectură și a unei biblioteci, aranjarea de petreceri, serate literar-declamatrice-muzicale, sprijinirea membrilor lipsiți de mijloace”.¹¹

În conducerea societății au activat studenții: Ciprian Porumbescu, Gherasim Buliga, Ion Topală, Zaharia Voronca, Gheorghe Popescu și Dimitrie Onciul. Organizând conferințe pe teme de literatură și istorie națională, serate muzical-literare cu specific românesc, o bibliotecă și cabinete de lectură, întreținând relații cu alte societăți studențești din Regat și din Transilvania, **Arboroasa** urmărea să dezvolte și să întărească „individualitatea națională”, să ridice „prestigiul poporului român din Bucovina”.¹² Societatea organiza conferințe pe teme de literatură și istorie națională,

¹⁰ *Ibidem*, p. 218

¹¹ * * * *Raportul Societății Academice Române „Junimea” din Cernăuți asupra anilor administrativi 1908/9-1925/26*, Cernăuți, 1926, p. 9.

¹² Romulus Gândea, *Arborosenii. Trădători austrieci și naționaliști români*, Cernăuți, 1937, p. 22.

serate literar-muzicale, petreceri, excursii. La ocazii festive arborosenii purtau o panglică tricoloră, iar pe cap un chipiu roșu.

Primul președinte al societății a fost Gherasim Buliga, iar cel de-al doilea și ultimul Ciprian Porumbescu și din comitetul de conducere au mai făcut parte Zaharie Voronca, George Popescu, Eugen Sireteanu și Constantin Morariu, Ion Topală și Dimitrie Onciul. În primul an de existență al *Arboroasei* cei patruzeci și patru de membri ai săi au organizat un număr de șapte conferințe literare, urmate fiecare de concerte corale susținute de formația dirijată de Ciprian Porumbescu. S-a reușit, de asemenea, să se tipărească și două publicații umoristice: „Leușteanu” - redactor Tudor Stefanelli, apărută în 1875 și „Cocoveica *Arboroasei*”, apărută în 1876-1877.¹³ Activitatea pe tărâm literar și muzical se intensifica în al doilea an, unele dintre seratele organizate bucurându-se de aprecieri deosebit de favorabile. De altfel, pe lângă prestația artistică deosebită a studenților, un mare interes era stârnit de temele conferințelor. Acestea tratau subiecte de o deosebită importanță pentru românii bucovineni, precum: „Principiul naționalităților în secolul al XIX-lea și starea culturală a românilor din Bucovina”, „Resturile antichităților romane la Pompei”, „O sută de ani asupra Bucovinei”, „Lupta pentru existență” ș.a.¹⁴

Arborosenii au întreținut legături prin corespondență cu majoritatea societăților studențești românești din Transilvania, România și din capitalele europene. La dispoziția membrilor societății și publicului român a fost pus un cabinet de lectură înzestrat cu publicații românești și s-a pus baza unei biblioteci „fiindcă Bucovina departe de centrul vieții literare române, numai prin formări de biblioteci se poate ține în curentul produselor literare române”¹⁵

Tineri entuziaști, cu vii sentimente patriotice, reacționând la sărbătorirea centenarului alipirii Bucovinei de către Austria, membrii comitetului de conducere al trimiteau Primăriei Iași o telegramă de condoleanțe cu prilejul comemorării morții lui vodă Grigore Ghica. Telegrama, expediată la 1 octombrie 1877, avea următorul conținut: „Primăriei Iassy: **Arboroasa**, societatea junimei române din partea detrunchiată a vechei Moldove, aduce condoleanțe membrilor săi pentru tutorul decapitat. Comitetul.”¹⁶ Telegrama aceasta, alături de subvenția, de 250 lei, primită de studenții *arboroseni* din partea statului român, constituind în concepția guvernului, acte de trădare față de imperiu, **Societatea** era desființată la 11 noiembrie 1877. Membrii Comitetului de atunci (Z. Voronca, Orest Popescu, Eugen Sireteanu, Constantin Moraru și Ciprian Porumbescu) au fost arestați și judecați, dar după unsprezece săptămâni de detenție, sub presiunea opiniei publice românești din Bucovina, au fost eliberați. Procesul se încheia prin intonarea de către publicul românesc, aflat în sala de judecată, a cunoscutului și mobilizatorului cântec „Deșteaptă-te române”.¹⁷ Deși nu a existat decât timp de doi ani **Arboroasa** a

¹³ Corneliu Crăciun, *Societăți academice din Bucovina (I). „Arboroasa” și „Junimea”*, Oradea, 1997, p. 140.

¹⁴ Teodor Bălan, *Procesul „Arboroasei” - 1875-1878*, Cernăuți, 1937, p. 36.

¹⁵ * * * *Românii din Bucovina*, Cernăuți, 1906, p. 116.

¹⁶ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 41

¹⁷ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 245.

desfășurat o activitate meritorie de întărire a societății românești din Bucovina, prin creșterea interesului față de cultura națională. Adunase laolaltă studenții români de la Universitatea din Cernăuți, crease cea mai bună formație corală din Cernăuți, organizase serate literar-muzicale de o excepțională calitate, promovase valorile literaturii naționale, iar motivul pentru care fusese desfășurată constituia, în sine, un act de real patriotism.

S-au scurs doar câteva luni, timp necesar pentru evaluarea posibilităților existente, pentru elaborarea de noi strategii și studențimea română din Bucovina și-a făcut, din nou, simțită prezența în viața socială, culturală, economică și chiar politică. Iarna anului 1878 marca, deci, începutul unei activități de zeci de ani pe tărâmul promovării spiritului național în rândul românilor din Bucovina. **Societatea Academică „Junimea”** din Cernăuți, înființată la 7 decembrie 1878, continua și dezvolta idealurile naționale proclamate de **Arboroasa**. De altfel, mai toți membrii abia desfășuratei societăți studențești românești s-au înscris în **Junimea**. Din primul comitet au făcut parte: Dimitrie Onciul - președinte, Ștefan Cocinschi - vicepreședinte, Ciprian Porumbescu - secretar, Teodor Bujor - casier, Metodi Lutia - controlor. *Junimenii* au preluat întocmai statutul, imnul festiv și deviza *arborosenilor*. Purtând mereu o cocardă tricoloră, arborând la ocazii steagul tricolor și o insignă cu inscripția *Vivat, crescut, floreat Junimea*, deviza lor era „Uniți să fim în cugete / Uniți în Dumnezeu”¹⁸ Odată cu ședința festivă din 12 ianuarie 1879, de la Hotel zum Kronprinzen, a început și activitatea **Junimii**. După cum consemnează cronicarul **Societății**, profesorul Arcadie Dugan, aceasta era o „societate academică română cu program cultural-național” și „De aceea *junimeanul* activ, pe lângă studiul său special va căuta să se ocupe și cu istoria culturală a neamului românesc în general, a neamului românesc din Bucovina în special, va studia organizația diferitelor instituții culturale, mijloacele lor de a-și atinge scopul etc.”¹⁹ Primii ani de activitate s-au desfășurat în condiții mai puțin prielnice, dar la sfârșitul anului 1880 președintele Teodor Bujor putea afirma cu temei că: „**Junimea** e menită să fie centrul de unire al academicilor români din Cernăuți, ea a avut a se lupta pentru existența ei, dar a învins, și-a asigurat viitorul, spiritele membrilor s-au oțelit”²⁰. La vremea aceea figurau în listele societății treizeci și nouă de membri activi și patruzeci și nouă de sprijinitori. Accentul a fost pus, în anul universitar 1880-1881, mai ales pe cultivarea limbii „fără care cuvântul națiune n-are înțeles”, după cum sublinia Severin Procopovici.²¹

Personalități de seamă ale culturii românești, precum Gheorghe Sion, Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, Agatha Bârsescu ș.a. au fost oaspeții *junimenilor*. Membrii **Junimii** erau conștienți de menirea lor, pe care Gheorghe Popovici o statua în noiembrie 1884: „Puși în curentul unei civilizații străine, avem o deosebită datorie

¹⁸ Emilian-Dan Petrovici, *Societățile academice românești din Bucovina forme ale luptei de emancipare socială și națională*, în „Suceava” - Anuarul Muzeului Județean, VIII, 1981, p. 355.

¹⁹ Dan Jumară, *Contribuția societăților culturale academice românești din Bucovina la realizarea Marii Uniri, în voi. România during the World War I Era*, The Center for Romanian Studies, Iași-Oxford - Portland, 1999, pp. 162-163

²⁰ D.J.A.N. Iași, Colecția „Dugan”, dosar 4, p. 20.

²¹ *Ibidem*, p. 25.

morală: a cultiva sentimentul național și a întări legăturile ce ne leagă de poporul nostru. Muncă, știință, solidaritate - se cere de la *junimeni*²² în același an societarii au avut la activ o activitate opoziționistă împotriva tentativelor de strămutare a Universității cernăuțene la Briinn, la inițiativa Consiliului profesoral al Facultății de Filosofie. Constrângerile statutare, impuse de guvern, interziceau studenților acțiunea politică. Având în vedere că depășirea anumitor limite putea duce chiar la suspendarea activității **Societății** intervențiile studenților erau prudente. Oricum, **Junimea** înainta Senatului academic un protest semnat de „toți studenții români”²³ Așa cum se sublinia în raportul anual pe anul de activitate 1885-1886, **Societatea studenților români din Cernăuți** era menită a fi „o școală pentru membrii săi, un focular care să-i încălzească inima pentru popor și țară, să facă din membrii săi stâlpi puternici ai națiunii”²⁴ Unul dintre membrii onorari ai **Junimii**, Miron Călinescu, atrăgea atenția tinerilor să nu uite „a duce lumina dătătoare de viață și în căsuțele modeste ale poporului de la țară - el ne-a păstrat limba”. Urmând acest îndemn studenții au acordat întotdeauna prioritate absolută idealului național, George Galin dând glas, în octombrie 1888, acestui imperativ, adresa un îndemn: „**Junimea** să crească pe membrii săi de propagatori aprigi ai iubirii de neam și de țară”²⁵ Pentru prima dată se amintea în acel an de legătura cu **Arboroasa**: „**Junimea** a fost întemeiată pentru a împlini golul simțit prin năprasnica stingere a întrunirii **Arboroasa**”. Tinerii erau conștienți că, așa cum sublinia Alexandru, baron de Hurmuzachi, în 1889, „cultura este arma cea mai puternică”²⁶, iar „limba maternă e tesaurul cel mai neprețuit”. **Junimea** era privită de membrii săi ca o adevărată școală a românismului. Toate activitățile organizate în orașe și sate: conferințele tratând subiecte din istoria și literatura națională, seratele muzicale și literare sau spectacolele dramatice, care promovau creații ale autorilor români, petrecerile inițiate la sate, unde se cânta doar folclor românesc și se dansau dansurile tradiționale, comemorările eroilor neamului, se înscriau în cadrul larg al promovării conștiinței de neam. Este edificator în acest sens cuvântul lui Teofil Tarnavski, președinte al **Societății**, care sublinia în noiembrie 1990: „Adus de Traian pe aceste plaiuri, poporul român a dus o luptă grea pentru existență. De 22 de ani falfăie stindardul **Junimii** pe câmpul de luptă... Zilele negre și furia dușmanului au potențat numai dorul de luptă. **Junimea** luptă pentru trezirea poporului din letargia sa seculară, readeptarea simțului național și oțelirea forțelor spirituale. A lupta sub această egidă e datoria sacră a fiecărui român bun... Adăpat cu o cultură străină intră junele în templul **Junimii**. Aici pătrunde el istoria și literatura neamului său, aude puternicele suspine din inimile românești. Cercul vederilor se lărgeste, fermitatea caracterului crește, simțul național prinde rădăcini adânci, în fine bărbat... e gata a sacrifica totul pentru salvarea națiunii sale. Astfel de civi a crescut, crește și va crește

²² Dan Jumară, *op. cit.*, p. 162.

²³ Dionisiu C., Olinescu, *Scrisori din Bucovina*, în „Familia”, 1884, nr.47, p. 565, apud. Corneliu Crăciun, *Manifestări civice și politice ale Societății „Junimea” din Cernăuți*, în „Cele trei Crișuri”, an VII, Nr.7-8 (76-77), Oradea, 1996, p. 4

²⁴ D.J.A.N. Iași, loc. cit., pp. 38-39

²⁵ *Ibid.*, pp. 46-47

²⁶ *Ibid.*, pp. 54-55

Junimea. Victoria a noastră va fi!”²⁷ Studenții nu se mulțumeau doar cu simple declarații. Arborarea tricolorului românesc, semn distinctiv al **Junimii**, se făcea ori de câte ori se prezenta vreun prilej, în 1900, o serată literar-declamatorie muzicală, la Cernăuți, celebra memoria lui Mihai Viteazul „care înainte de 300 de ani și-a văzut pentru o clipă visul său devenit faptă”; în același an era comemorat „regele poeziei”, Vasile Alecsandri; în anii care au urmat s-au organizat numeroase șezători literare cu participarea unor scriitori români de prestigiu; au continuat toate celelalte forme de implicare a tineretului în cultivarea spiritului național.

O modalitate de promovare a tradițiilor o furnizau și balurile, unele din evenimentele periodice importante din viața societăților studențești: „organizarea balurilor, an de an, cu un fast egal sau depășindu-l pe acela al altor societăți studențești, impunea periodic, în centrul atenției opiniei publice generale, existența și acțiunea studențimii române”²⁸ Astfel, la balul din 8 februarie 1881 se introduceau în program două dansuri naționale foarte cunoscute pe atunci: Romana și Călușarul.²⁹

Conștienți de pericolul înstrăinării, al pierderii tradițiilor, căutând să combată cosmopolitismul promovat de autoritățile imperiale, *junimenii* făceau apel la trecutul istoric al românilor, la mândria națională. Astfel, Eusebie Antonovici consemna în raportul prezentat la 17 noiembrie 1901: „Românul a fost odată avant-garda pusă la hotarul puternic... spre a despărți omenirea cu lege și ideal de chaosul barbarilor. Pus de soarte în cel mai greu lor al apărării, s-au isbit în el, fără a-l clinti, torențele sălbatice... Și s-a înfipt pe veci în Carpați, pentru ca, mai târziu, să aducă creștinătății acele servicii care le aduse lumii antice. Ființa etnică a românului s-ar asemena cu un gigantic stejar, ale cărui rădăcini despică stâncile, străbat Carpații... ramurile se extind peste șesurile Tisei și se apleacă peste murmurul Mării Negre... Românul și-a împlinit menirea de santinelă a civilizației europene... el are dreptul de a fi - puterea și geniul rasei sale - zid de apărare culturii romane și creștinismului. Sfântă e misiunea Junimii pe cel mai istoric pământ românesc. Ea rezumă aspirațiunile unui popor leal și hotărât, popor de ordine și civilizație, care și-a împlinit și-și va împlini menirea. Ființa poporului român e de a fi, cu fiziognomia lui de popor romantic, pe locul stăpânit de dânsul neîntrerupt, contribuind totodată la binele și armonia generală a omenirii”.³⁰

Conducerea organizației era exercitată de un Comitet format din: președinte, vicepreședinte, casier și controlor. Membrii societății erau activi, emeritați, onorari, sprijinitori, între membrii activi se numărau atât români din Bucovina, cât și din Transilvania, Banat, Basarabia, din Regatul României, Macedonia ș.a.³¹ Începând cu anul 1894, prin decizia Comitetului, s-a impus, celor care voiau să devină membri ai

²⁷ *Ibid.*, pp. 60-61

²⁸ Corneliu Crăciun, *Societatea „Junimea” din Cernăuți. Forme de activitate*, în „Cele trei Crișuri”, an V, nr. 11-12 (56-57), Oradea, 1994, p. 12

²⁹ * * * *Raportul anual al Societății Academice „Junimea” din Cernăuți*, Cernăuți, 1881, p. 4, apud Corneliu Crăciun, *Societatea „Junimea” din Cernăuți. Forme de activitate*, în „Cele trei Crișuri”, an V, nr. 11-12 (56-57), Oradea, 1994, p. 12

³⁰ D.J.A.N., loc. cit., ds. 12, f. 149 v.

³¹ Anghel Popa, *Societatea Academică „Junimea” din Cernăuți Corespondența dintre Arcadie Dugan și Christea Geagea*, în „Revista istorică”, serie nouă, tom VI, Nr. 9-10, Septembrie-Octombrie 1995, p. 859

societății, un examen regulamentar, având drept probe cunoașterea statutului, a istoriei și literaturii române.

După 1892, studenții de la **Junimea** dedică tot mai multe programe lumii satelor. „Ei iau parte la înființarea de Case naționale, cabinete de lectură și invită țărani la unele manifestări organizate în orașe. Societatea înființează o secție juridico-economică, care va coordona desfășurarea unui bogat program economico-cultural la sate”.³²

Renașterea națională a românilor din acel colț al Imperiului Austro-Ungar a stat mereu în centrul preocupărilor tinerilor membri ai **Societății Academice**. „Maica națiune pretinde fermitate și caracter” spunea, în 1902, Maximilian Hacman, adăugând că „românul se simțește tare, își va apăra limba, țara și națiunea contra atacurilor vrăjmașe”. Cu același prilej se afurta, cu mândrie, că „Pe vecie e înfipt în vârful Carpaților stindardul tricolor”.

Înțelegând că „înființarea **Junimii** a avut ca scop creșterea tineretului academic într-o direcție curat națională și formarea de caractere ferme”, membrii **Societății** au considerat-o mereu „ca un factor activ, care contribuie la realizarea năzuințelor neamului nostru”.³³ De altfel, la jubileul de douăzeci și cinci de ani, din 1904, se sublinia: „**Junimea**, acest Făt-Frumos al ideii naționale, a prins rădăcini până în păturile cele mai depărtate ale poporului român din Bucovina”.³⁴ Cu același prilej, gazeta „Luceafărul”, din 1 martie 1904, consemna rolul cultural deosebit al organizației în promovarea sentimentului național: „**Junimea** n-are însemnătate exclusiv studențească, ea este factor important cultural în viața poporului român din Bucovina, un factor care colaborează, din răspuțeri, împreună cu **Asociația pentru Cultura și Literatura Poporului Român din Bucovina** și cu alte societăți culturale române la cultivarea sentimentului național.” Au participat la sărbătorire români din Regat, din Ardeal, din Banat, din Bulgaria și chiar din Macedonia, aducând un omagiu activității desfășurate de **Junimea** timp de un sfert de veac. Doamnele și domnișoarele române din Bucovina donau **Societății** „un prea frumos steag tricolor, ca simbol al dragostei nemărginite pentru națiune, al speranței în viitorul ei auriu și al credinței neștrămutate în idealurile ei”.³⁵

Anul 1904 marca și comemorarea a patru sute de ani de la dispariția lui Ștefan cel Mare; în semn de prețuire pentru activitatea depusă în slujba idealului național, **Junimea** a fost nominalizată în comitetul executiv al serbării³⁶. În iunie 1904 *junimenii* redactau un apel „Către studenții români din toate părțile”, pentru a participa la celebrarea, la Putna, a Domnitorului Ștefan cel Mare. Apelul se constituia și într-un

³² Emilian-Dan Petrovici, *Aspecte ale activității societăților cultural-naționale românești în lumea satelor*, în „Suceava-Anuarul Muzeului Bucovinei”, XVII-XVIII-XIX, 1990-1991-1992, p.337

³³ D.J.A.N., *loc. cit.*, ds. 12, ff. 157-158

³⁴ *Ibidem*, ff. 173 v.

³⁵ * * * *Raportul Societății Academice Române Junimea din Cernăuți asupra anilor administrativi 1908/1909-1925/1926*, Cernăuți, 1926, p. 27

³⁶ D.J.A.N. Iași, *loc. cit.*, f. 179 -180, apud. Dan Junară, *Contribuția societăților culturale academice românești din Bucovina la realizarea Marii Uniri*, în vol. *România during the World War I Era*, Iași-Oxford-Portland, 1999, p. 165

îndemn la acțiune pe tărâm cultural-național³⁷ Studenții au continuat să desfășoare o bogată activitate cultural-națională, preocupându-se și de țărani și meseriași români, sprijinind ridicarea economică a țărâniei. Crearea de cabinete de lectură la sate și a băncilor populate (raiffeisene) s-a bucurat de sprijinul **Junimii**, mai ales după 1892. În același timp, **Societatea** s-a situat mereu pe o poziție combativă față de autoritățile habsburgice, apărând drepturile românilor în toate împrejurările și prin toate mijloacele. Delegați ai **Junimii** și-au manifestat sprijinul față de mișcarea memorandistă și au participat la procesul de la Cluj, în 1904; *junimenii* au fost în fruntea campaniei de apărare a tricolorului, în 1898/1899; în 1900 urmașii *arborosenilor* participau, alături de ceilalți studenți români, la manifestările de protest împotriva germanismului profesorilor de la Universitatea cernăuțeană. Nicolae Iorga a fost ales ca membru de onoare al **Junimii** în 1908, când i s-a interzis accesul în Bucovina³⁸. Era deci îndreptățit Ion Nistor să afirme, în 1909, într-o scrisoare: „E doară **Junimea** societatea în care mi-am făcut școala românească”³⁹

Un loc important în rândul mijloacelor de manifestare ale junilor universitari l-au avut și publicațiile editate de **Societatea studențească** din care făceau parte: „Tinerimea română”, „Junimea literară”, „Deșteptarea” și cele câteva reviste satirice cu apariție efemeră: „Broscioiul”, „Cociorva”, „Urzica”, „Cociorva nouă liberă”, „Vulpoiul”, „Hacu” și „Cârligașul”, în paginile cărora se promovau valorile culturale naționale, se apărau drepturile românilor.

Aniversarea, în 1908, a treizeci de ani de la înființarea **Junimii**, avea să adune din nou la Cernăuți intelectuali români de marcă, precum Nicolae Iorga, Simion Mehedinți, Constantin Stere, Mihail Sadoveanu, Ștefan Octavian Iosif, Dimitrie Anghel, delegați ai universităților din București și Iași, reprezentanți ai studenților din celelalte provincii românești. Continuându-și activitatea pe aceleași coordonate, studenții din cadrul **Junimii** au păstrat, în permanență, contacte strânse cu asociații similare. Astfel, în 1914, existau relații de schimb și colaborare cu societăți din străinătate precum: România Jună din Viena, Carmen Sylva din Gratz, Patria din München, Petru Maior din Budapesta, Centrul studențesc din Berlin, Junimea din Craiova, precum și cu toate societățile românești din Bucovina.

Declanșarea întâiului război mondial aducea o întrerupere în activitatea societății. *Junimenii* erau conștienți de consecințele evenimentelor: „Asta-i război și dezrobire!” exclama Gh. Pridie, aducând, la 28 iunie 1914, vestea uciderii, la Sarajevo, a arhiducelui Frantz Ferdinand.⁴⁰ A început atunci și o adevărată prigoană împotriva celor care militau pentru interesele românești. Steagul **Societății**, salvat de G. Gallin, ajungea la Academia Română. Jumătate din comitetul **Junimii** în frunte cu ultimul președinte, Traian Popovici, trecea în România și alți camarazi îi urmau curând. Pe frontul român aveau să-și dea viața în lupta pentru întregirea neamului,

³⁷ Glodariu Eugenia, *Asociațiile culturale ale tineretului studios român din Monarhia habsburgică, 1860-1918*, Cluj - Napoca, Muzeul Național de Istorie al Transilvaniei, 1998, p. 338

³⁸ D.J.A.N. Iași, Colecția „Dugan”, dosar 12, ff. 179v.-180

³⁹ Emilian-Dan Petrovici, *op. cit.*, p. 367

⁴⁰ Dan Jumară, *op. cit.*, p. 166

junimenii Ion Grămadă, Lascăr Lutia, Iustin Breabăn, Teodor Turturean ș.a. Alții, precum Ion Nistor, Emil Slușanschi, Gheorghe Tofan, Iorgu Toma sau Aurel Morariu, informând opinia publică românească despre situația grea a românilor din Bucovina, activând în cadrul diferitelor societăți culturale, au inițiat o serie de acțiuni în vederea grăbirii intrării României în război, pentru realizarea idealului unirii celei mari⁴¹ Se încheia astfel o primă etapă a activității **Junimii** din Cernăuți.

Societatea studențească despre care am discutat mai sus a fost însă o adevărată pepinieră culturală din care au răsărit în Bucovina alte societăți studențești.

Întrunirea Academică „Bucovina” lua ființă în ianuarie 1880, prin plecarea din **Junimea** a nouă membri, în frunte cu Ștefan Cocinschi.⁴² Fondatorii noii societăți studențești își îndreptau atenția cu predilecție asupra studenților. Deși organizată după modelul asociațiilor germane, **Bucovina** avea drept idee de bază „iubirea de neam”, iar membrii ei purtau ca semn distinctiv un chipiu roșu cu cocarda tricoloră și o panglică tricoloră la piept și practicau scrima. Deviza întrunirii era: „în unire și-n frăție vom trăi până-n mormânt!” Scopul societății era: „perfecționarea reciprocă a membrilor pe teren național-literar, dezvoltarea spiritului social, cultivarea colegialității studențești, promovarea intereselor academice și cultivarea corpului prin exerciții gimnastice”.⁴³ Unii dintre români i-au acuzat de înstrăinare, de cosmopolitism pe membrii fondatori ai **Întrunirii „Bucovina”**. De fapt, organizație răspundea cerințelor unui număr suficient de mare de studenți români, atrași de modul de organizare de tip conservativ. Motivația inițiatorilor întrunirii era că prin existența acesteia mulți tineri români atrași de străvechile tradiții studențești, de ceremonialele cu parfum romantic, s-ar fi îndreptat către organizații neromânești. De altfel, membrii *întrunirii*, erau fervenți apărători ai tricolorului, orice ofensă, cât de mică, la adresa culorilor naționale atrăgând ferme provocări la duel din partea acestora. *Conservativii* români erau notorii pentru atitudinea lor intransigentă în privința onoarei naționale și personale. Astfel, în 1891, însuși rectorul universității cernăuțene era provocat la duel, în urma unor ofense aduse românilor în general. *Bucezul* (membru al **Întrunirii „Bucovina”**, n. ns. - D.J.) Aurel Băleanu l-a obligat astfel pe profesorul german să-și retragă cuvintele ofensatoare”.⁴⁴ Înființată în 1880, organizația a avut două perioade de întrerupere a activității, între 1884-1888 și 1897-1902.

Comentul, sau regulamentul întrunirii stabilea că *vulpanii*, adică membrii abia intrați în societate, trebuiau să aibă o ucenicie de cel puțin un semestru, după care susțineau un examen, pentru a deveni membri definitivi, sau *fărtași*. Conducerea era asigurată de *senior* și cei trei *conseniori* sau *subseniori*, eligibili în fiecare semestru.⁴⁵ Societatea *conservativă* organiza multe activități pentru propriii membri, forme de manifestare precum *cârciuma*, *salamandrul*, plimbările în grup, cursul de dans fiind

⁴¹ D.J.A.N. Iași, loc cit, ff. 120.

⁴² Dan Jumară, *op. cit.*, p. 167

⁴³ Tudan E., *Întrunirea Academică Română „Bucovina”*, în *Românii din Bucovina*, p. 123; Emilian - Dan Petrovici, *op. cit.*, p. 367

⁴⁴ Muzeul National Bucovina, Fond Casa Memorială *Simion - Florea Marian*, Mss. 1981, p.

⁴⁵ Emilian - Dan Petrovici, *op. cit.*, p. 369

foarte frecvente și desfășurându-se după un ceremonial foarte strict, respectat cu multă rigoare.

O realizare remarcabilă a **Întrunirii Academice Române „Bucovina”** a fost editarea „**Almanahului literar**”, care a promovat literatura autorilor români din provincie, în ciuda unor neînțelegeri cu membrii celorlalte asociații studențești, *vulpoi* și *fărtații* din cadrul **Bucovinei** nu au lipsit niciodată de la manifestările drepturilor populației românești.

O altă societate studențească desprinsă din **Junimea** a fost **Societatea Academică**

„**Dacia**”, fondată la 21 mai 1905, de un grup de studenți în frunte cu Liviu Marian.⁴⁶

Deviza **Daciei** era: „Altarul de jertfa al națiunii să fim și sufletul neamului nostru”. Fondatorii erau convinși că principala menire a studenților români era culturalizarea și ridicarea economică a satelor românești, răspândirea românismului în rândurile țăranilor bucovineni. *Dacienii* și-au concentrat deci eforturile asupra mediului rural. Pe lângă sprijinirea activității cabinetelor sătești de lectură și a caselor naționale, s-au organizat cursuri gratuite pentru meseriașii români și un serviciu de asistență juridică⁴⁷. Conferințele abordând subiecte de literatură română sau de istorie națională, programele artistice, cuprinzând adesea scurte dramatizări, făceau parte, de asemenea, din arsenalul propagandistic al studenților **Societății Dacia**. Realizarea lor cea mai însemnată rămâne însă înființarea *Arcășilor*, la sate. Gazeta „*Voința poporului*” anunța încă de la 8 ianuarie 1905: „*Arcășii* se vor numi reuniunile flăcăilor de pe la sate, al căror scop va fi îndeletnicirea cu arme de foc, cu gimnastica și ajutor în caz de incendii. Rușii au deja aceste societăți numite **Sicz**. E timpul suprem ca și noi românii să organizăm holteimea și gospodarii tineri. Numirea cea mai potrivită pentru aceste reuniuni este *arcașul*, pentru că știut este că arcașii sub Ștefan cel Mare au devenit legendari”⁴⁸

Ideea înființării acestor asociații țărănești era, în fapt, de natură politică, iar cel care o inspirase fusese dr. Aurel cavalier de Onciul, un tânăr bucovinean, care ajunsese funcționar al Ministerului de Interne de la Viena, cunoscând astfel, în intimitatea ei, politica austriacă față de minoritățile etnice și mai ales față de români. Apoi, ajuns prefect la Briinn și director de bancă ulterior, a avut prilejul de a fi martor al luptei hotărâte a poporului ceh pentru impunerea principiilor democratice, pentru respectarea drepturilor naționale⁴⁹. Bucovineanul a editat încă din 1902, la Brunn, gazeta „*Privitorul*”, în care promova o politică de învioreare națională a românilor bucovineni de ridicare economică, socială și culturală a satelor. Odată cu mutarea la Cernăuți, în 1903, a lui Aurel Onciul și a gazetei sale, prin intermediul învățătorilor din mediul rural și al unor studenți, tot mai mulți dintre țărani au fost angajați în lupta pentru afirmarea națională. Pentru aceasta a fost însă nevoie de un cadru organizat, de obiective, mijloace și sarcini trasate cu claritate pentru a se ajunge la rezultate dorite.

⁴⁶ Dan Jumară, *op. cit.*, pp. 166-167

⁴⁷ D.J.A.N. Iași, loc. cit., dosar 17, p. 71

⁴⁸ Filaret Doboș, *Societatea Academică Română „Dacia”*, în volumul *Români din Bucovina*, Cernăuți, 1906, p. 125

⁴⁹ *Idem*, *Arcășii. Gânduri și fapte din Tara de Sus. 1905-1940*, Cernăuți, 1940, p. 52

S-a ajuns astfel la concluzia că era necesară înființarea **Arcășiiilor**. Având însă în vedere larga lor răspândire era nevoie și de un centru de dirijare a activității acestora; s-a impus deci crearea unei societăți studențești care să își asume această misiune. Astfel a fost înființată **Dacia**.⁵⁰ Deputatul Florea Lupu a fost cel care a depus toate eforturile pentru ca statutele ambelor societăți să fie aprobate de guvernul Bucovinei la începutul lunii mai 1905, când a și început practic activitatea lor. Iată cum își motivau fondatorii **Daciei** despărțirea de **Junimea** și înființarea noii societăți: „Progresul neamului, întărirea și consolidarea lui pe toate terenurile, îngrijirea de cele spirituale ca și cele materiale, deșteptarea conștiinței sale etnice și pregătirea lui pentru lupta ce e silit să o lupte, să fie îngrijirea statornică a studențimei, să fie farul conducător pe toate căile vieții, pe care nici în ceasurile cele mai grele ale vieții sale să nu-l scape din vedere. Acesta e stindardul studenției, nepătat, pe care pururea trebuie să-l ție sus și neatins de micile inconveniente silnice. Acesta-i idealul și ne mângâiem cu credința că nu e student care să nu-l recunoască, că nu e suflet de român care să nu-l aprobe. Dară care sunt mijloacele cele spre a ni le apropia tot mai mult și cu pași mai repezi de acest ideal recunoscut de toți? Acest punct e discutabil.”⁵¹

Dacienii considerau că centrul de greutate al activității lor pe tărâmul național trebuie să se afle la sate. S-a pornit imediat deci la înființarea de **Arcășii**, în prefața regulamentului societății arcășești se motiva că „Puterile tinere trebuie organizate și conduse ca puterile lor să fie binele neamului și al omeniei”. Se sublinia apoi: „e în interesul inteligenței de la sate ca să apuce serios de muncă și să creeze în fiecare sat **Arcașii** și cu cât va face-o aceasta mai degrabă, cu atâta va putea pune mai de timpuriu stavilă mizeriei ce bântuie poporul și-și va putea câștiga meritul de-a fi fost o adevărată plăsmuitoare și păstrare a unui neam viguros”.⁵²

Toți românii au înțeles că, sub pretextul unor organizații al căror scop era, în mod oficial, formarea unor grupe de pompieri, se făcea, de fapt, operă de educație națională, de ridicare spirituală a românilor, de trezire a conștiinței de neam. În scurtă vreme, toată Bucovina era împânzită cu societăți **Arcașul**. Caracterul lor național era evident din chiar însemnele de arborare înscrise în statut: „societatea are un steag roșu-galben-albastru, membrii ei activi poartă panglică roșă-galbănă-albastră, cu inscripția: *Arcaș* din...”

Foloasele politice ale **Arcășiiilor** s-au arătat foarte repede, în toamna anului 1905 aveau să aibă loc alegeri parțiale pentru parlament în județele Cernăuți, Storojineț și Siret. Din partea rutenilor galițieni candida ucraineanul Mallek. Românii, ai căror conducători politici fuseseră oarecum dezbinați până atunci, s-au unit și au solicitat sprijinul studențimii pentru reușita în alegeri a lui Aurel Onciul. După o campanie electorală de peste două luni, al cărui centru a fost gazeta „Voința poporului”, condusă de studenți din **Dacia**, candidatul român a fost ales. Țăranii grupați în **Arcașii** au avut un cuvânt hotărâtor în această reușită. A doua zi după pronunțarea rezultatelor, Gheorghe Tofan scria *dacienilor*. „Vă felicit călduros a

⁵⁰ *Idem*, p. 50

⁵¹ *Ibid.*, p. 52

⁵² Filaret Doboș, *Societatea Academică Română Dacia. 25 de activitate studențească*, Cernăuți, 1980, p. 23

grandiosul succes ce l-ați obținut. E desigur cel mai frumos succes politic ce l-au obținut românii bucovineni de când există viață constituțională și o priveriște neuitată mi-a arătat această zi: poporul unit, conducătorii uniți, toate păturile unite, apărând domeniul național!”⁵³ Pentru români Bucovinei aceasta a însemnat o victorie cu efecte dintre cele mai benefice, asigurându-le, până la Unire, al cincilea mandat în Parlamentul de la Viena, constituind totodată un argument în protestele împotriva unirii Bucovinei cu Galiția, cerută de ruteni.

O altă înfăptuire meritorie a **Societății Academice „Dacia”** a fost participarea, cu peste două mii de țărani, la Expoziția generală din 1906 de la București. Era vorba, de fapt de trei aniversări: împlinirea a o mie opt sute de ani de la cucerirea Daciei de către Traian, patruzeci de ani de la înscăunarea Regelui Carol I și un sfert de veac de la proclamarea Regatului României. Era un prilej de întâlnire a românilor de pretutindeni, într-o deplină unitate sufletească, în capitala statului român, încă din ianuarie 1906, românii bucovineni formau un comitet aranjator pentru pregătirea plecării la București a unui număr cât mai mare de bucovineni, motivând că: „Datoria noastră națională este să participăm cu toții la expoziția din București și să expunem cât de multe și alese obiecte. Cu cât mai mândră va fi participarea noastră la expoziția din București, cu atât mai bine va fi dovada dată că dezvoltarea noastră sub dominația habsburgică a ținut pas cu dezvoltarea culturală din Regatul României”⁵⁴ La expoziție, pe lângă secția rezervată Bucovinei în pavilionul austriac, Comitetul românilor bucovineni a ridicat și un pavilion propriu, construit în formă de biserică din epoca medievală.

Activitatea cea mai laborioasă pentru participarea țăranilor bucovineni la importantul eveniment a fost dusă de studenții membri ai **Daciei**, care au adunat listele participanților la Expoziție, au făcut demersuri pe lângă autoritățile române pentru obținerea transportului gratuit, cât și a cazării în garnizoana militară bucureșteană și, mai ales, au avut de înfruntat ostilitatea autorităților imperiale care au încercat mereu să împiedice deplasarea unui număr atât de mare de români bucovineni în România. Până la urmă această întreprindere s-a dovedit a fi un succes total, un eveniment memorabil, larg comentat atât în lumea satelor și în localitățile urbane, prin relatările directe ale participanților, sau în presă.

Bucoveninii au fost întâmpinați peste tot cu cele mai alese manifestări de prietenie și solidaritate, au fost primiți „în tot locul de orice cetățean, fără deosebire de stare și rang, cu atâta dragoste, de pare că s-ar fi cunoscut odată în copilăria îndepărtată și acum se revăd” Gazeta „Voința poporului” concluziona că „Primirea țăranilor români bucovineni din partea fraților din regatul liber a fost de tot mândră”. Se adăuga apoi: „Astăzi o putem mărturisi fără înconjur că străinii din Bucovina și presa lor aveau perfectă dreptate, când spuneau că «excursiunea țăranimii bucovinene la București a fost un act de înfrățire pan-românească, menit să tulbure mințile românilor din Bucovina cu idei iredentiste»”,⁵⁵

⁵³ *Idem*, p. 49

⁵⁴ *Ibid.*, pp. 26-28

⁵⁵ *Ibid.*, p. 72

Activitatea **Daciei** s-a desfășurat apoi, până la cel dintâi război mondial, pe aceeași direcție, a promovării valorilor naționale atât în mediul urban cât, mai ales, la sate. Studenții s-au bucurat de concursul moral și material al **Societății pentru cultură**, al Dietei provinciale și al tuturor societăților și persoanelor marcante, care luptau pentru criza românismului în Bucovina. Preoți, învățători și funcționari se înscriau ca membri sprijinitori. Au devenit membri de onoare, personalități de seamă ale vieții politice și culturale românești. Baronul Alexandru de Hurmuzachi scria în 1907: „Mă simt fericit a face parte din **Societatea „Dacia”**, care desfășoară o activitate atât de folositoare și atât de serioasă pentru progresul, luminarea și înălțarea neamului românesc din Bucovina”⁵⁶ Preotul Constantin Morariu, mulțumind în 1907 pentru faptul că fusese numit membru onorific, scria: „apărați și voi, fraților, sfântul steag, uniți-vă, înfrățiți-vă numaidecât și cu **Junimea** și cu **Bucovina...**”. La rândul său, profesorul Nicolae Iorga se adresa *dacienilor* în 1909: „Primesc cu deosebită bucurie vestea că mi-ați făcut cinstea de a mă alege membru onorariu al Daciei. Ați dovedit sentimente de iubire pentru popor și înțelegere pentru principiul călăuzitor, că pământul acesta nu poate fi decât cel românesc. Ați arătat că știți a vă preface simțirea în muncă. Vă urez și mai departe să găsiți drumul de iubire care duce la inima săteanului și să-i fiți sfătuitor bun și ajutor harnic...”. Profesorul Sextil Pușcariu, care a dus o activitate neobosită pentru buna înțelegere dintre societățile studențești din Cernăuți, reușind acest demers în 1910, ura *dacienilor* „izbândă pentru îndeplinirea frumoaselor ținte”.⁵⁷

Izbucnirea războiului mondial, care s-a purtat în Bucovina timp de patru ani și trei luni, a oprit activitatea **Daciei**. Unii dintre membrii Societății au trecut în Regat, după cum consemnează o scrisoare a lui Filaret Doboș, din 1916: „Mulți am pribegit la frații din regat, în speranța că-i vom putea îndupleca să meargă cu noi toți, ca să dezrobim pământul eroilor de la Cosmin și să răzbunăm tot amarul celor 140 de ani de înstrăinare, zbucium și durere”⁵⁸

Mulți dintre *dacieni* au avut de suferit în timpul războiului, datorită activității duse anterior, fiind considerați iredentiști și susținători ai ideii „care tindea să rupă o parte din teritoriul Austro-Ungariei pentru a forma, împreună cu ceilalți români, o Daco-Românie, o Românie Mare”.⁵⁹ Ca și mulți alți bucovineni, studenți proveniți din **Societatea Academică „Dacia”** s-au înrolat ca voluntari în armata română, iar unii dintre ei au avut un rol activ în formarea corpurilor de voluntari români din rândurile prizonierilor aflați în prizonierat la ruși și a Legiunii române din Italia.⁶⁰

Celelalte două societăți studențești românești de la Cernăuți au avut o activitate mai restrânsă.

Întrunirea Academică „Moldova”, înființată în 1909 s-a conformat în privința principiilor, aceluiași și comandamente naționale, dar aria de manifestare a

⁵⁶ *Ibid.*, p. 92

⁵⁷ *Ibid.*, p. 42

⁵⁸ *Ibid.*, p. 44

⁵⁹ *Ibid.*, p. 47

⁶⁰ *Ibid.*, p. 46

membrilor săi s-a limitat la un cerc aproape închis.⁶¹ **Moldova** era înființată ca urmare a necesității de parteneriat, pentru exercițiile de scrimă și antrenamente, ale membrilor **Bucovinei**, după modelul tuturor societăților conservative. **Moldova** avea însă același statut ca și **Bucovina**, de care se deosebea doar prin culorile drapelului și ale ținutei de gală.

Societățile *conservative* promovau vechi tradiții studențești, moștenite chiar de la începutul existenței instituțiilor europene de învățământ superior: noțiunea de onoare, dreptul de a cere și a da satisfacție, necondiționat, în cazul unei ofense aduse onoarei, practicarea scrimei de către membrii activi. Modul acesta de organizare și manifestare, au considerat inițiatorii **Bucovinei** și **Moldovei**, reprezenta modalitatea cea mai potrivită pentru a face față adversarilor în cadrul unui mediu academic de formație germană. De altfel, societăți *conservative* aveau toate naționalitățile reprezentate în cadrul universității cernăuțene. Aceasta se datora, pe de o parte tendinței spre romantism a tinerilor, pe de altă parte tradiției din universitățile germane.

Studenții membri ai **Moldovei** au participat alături de colegii lor la activitățile studențești care priveau apărarea drepturilor românilor fără însă a avea vreo inițiativă deosebită.

În toamna anului 1883 începeau demersurile pentru înființarea societății studenților teologi. Scopul societății era astfel descris în statut: „perfecționarea reciprocă a membrilor ei pe terenul literar, retoric, declamatorie și muzical-bisericesc” Existau mai multe categorii de membri în cadrul societății: ordinari, fondatori, emeritați, sprijinitori și onorari.

Majoritatea membrilor desființatei **Arboroase** erau studenți la teologie și autoritățile n-au permis multă vreme acestora să-și întemeieze o organizație. Abia în 1883 toamna, sub patronajul mitropolitului Silvestru Moraru, un grup de profesori și studenți ai facultății teologice a luat inițiativa de a crea o societate academică. S-a desemnat o comisie pentru elaborarea statutului, care a fost aprobat la 20 noiembrie 1884.⁶² Astfel lua ființă „**Academia Ortodoxă**”, **Societate pentru Literatură, Retorică și Muzică Bisericească din Cernăuți**. Ședința festivă de deschidere se desfășura la 23 decembrie 1884. Membrii organizației erau, mai ales, studenți ai Facultății de Teologie, care locuiau în internatul din Palatul Mitropolitan, unde cazarea, masa și ținuta caracteristică erau asigurate. Mulți dintre studenții teologi externi se înscriau și în alte societăți.

Societatea studenților de la Facultatea de Teologie și-a adus o contribuție valoroasă la opera de culturalizare a satelor prin participarea la serbările populare, cu un cor deosebit de apreciat, prin conferințe pe teme religioase sau de morală, prin combaterea alcoolismului și, mai ales, prin editarea *Bibliotecii populare bucovinene* și a „Calendarului poporului bucovinean”, care se distribuia gratuit la sate. Tot la inițiative editoriale, să menționăm publicarea revistei umoristice „Săpunul”⁶³

⁶¹ Dan Jumară, *op. cit.*, p. 171

⁶² Eugenia Glodariu, *op. cit.*, p. 95

⁶³ Corneliu Crăciun, *Societăți academice din Bucovina (I) - Arboroasa și Junimea* -, Oradea, 1997, p. 140

Trecerea în revistă a activității societăților studențești ale românilor din Bucovina este edificatoare pentru aprecierea stării de spirit existente în această provincie românească la începutul celui dintâi război mondial. Păstrând cu consecvență idealurile promovate încă din 1875 de **Arboroasa**, studenții români s-au format ca militanți fervenți ai ideii de unitate națională în cadrul societăților în care au activat.

Prin însăși existența mai multor societăți studențești, acțiunea lor s-a făcut simțită în toate mediile sociale din Bucovina. Având ca principal scop promovarea intereselor naționale românești, studenții au avut contribuții atât în plan cultural cât și în plan politic.

Membri ai Asociației Generale a studenților români, junii academici bucovineni au participat la toate congresele studențimii române. Astfel, la Congresul Studențesc din 12-15 septembrie 1912, de la Craiova, au participat și societățile **Junimea** și **Academia Ortodoxă**, ale studenților bucovineni. *Junimeanul* Octavian Tarnavschi sublinia importanța congreselor studențești ca forum-uri coordonatoare: „Congresul este, pentru îndrumarea activității studențești, forul superior care are chemarea să judece și să primească mărturisirea studenților români de pretutindeni, încurajând munca folositoare și indicând căile adevărate acelora care dibuiesc încă”⁶⁴

Jubileele societăților mai mari, între care se număra și **Junimea**, cărora fondurile le permiteau o mai bună organizare, au contribuit, de asemenea, în mod hotărâtor la întărirea legăturilor dintre societățile studențești. Prin participarea delegațiilor diferitelor societăți, ca și prin manifestările organizate, evenimentele acestea se bucurau de o largă participare și deveneau adevărate „adunări naționale ale studenților români”⁶⁵.

Instituționalizarea culturii românești în Bucovina, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, s-a făcut cu participarea substanțială a societăților studențești - expresia cea mai bună a mișcării cultural-naționale a tineretului studios român din provincia habsburgică. Existența acestor societăți culturale se datorează legislației liberale promovate de guvernele imperiale de după anii șaiszeci și continuate de cele din perioada dualismului. Cadrul asociativ studențesc al românilor bucovineni a reprezentat concretizarea unor modalități de a cultiva și păstra limba, istoria, cultura națională, de a lupta pentru realizarea idealului național.

În general scopul societăților, menționat în statutele acestora, cuprinde: creșterea și cultivarea sentimentelor de dragoste pentru patrie și neam, în interiorul și în afara societății, răspândirea culturii naționale în rândul poporului, sprijinirea acțiunilor de dezvoltare națională; cultura era considerată ca fiind arma cea mai puternică a românilor. Ridicarea poporului prin cultură, educația națională, cultivarea limbii și literaturii naționale erau concepte iluministe care au pătruns cu ușurință în mentalitatea intelighenței românești din Bucovina. Preluate și de romantismul cu accente naționaliste al secolului al XIX-lea, conceptele acestea au constituit o permanență, o adevărată tradiție în acțiunea tinerilor intelectuali, rămânând mereu actuale. La trecerea dintre veacurile al XIX-lea și al XX-lea, în Bucovina, mai ales sub

⁶⁴ „Românul”, Nr. 192, 1/14 septembrie 1912

⁶⁵ Eugenia Glodariu, *op. cit.*, p. 319

influența lui Nicolae Iorga, sămănătorismul și poporanismul au avut o mare răspândire, datorită societăților studențești. Activitatea la sate căpăta o amploare din ce în ce mai mare, sub influența ideilor poporaniste. Pentru românii din Bucovina înființarea fiecăreia dintre societățile studențești a reprezentat o necesitate socială, a corespuns unui deziderat național.⁶⁶

Ducând o intensă activitate cultural-națională, militând cu consecvență pentru emanciparea culturală, economică și politică a românilor aflați sub dominația habsburgică, promovând ideologia națională în rândul tuturor categoriilor sociale ale românilor, adoptând o atitudine combativă față de autorități, apărând drepturile naționale, formând generații de tineri animați de idealuri patriotice, societățile studențești din Bucovina au avut o contribuție majoră la lupta ideologică pentru unitatea națională, contribuind astfel nemijlocit la pregătirea și împlinirea Marii Uniri din 1918.

THE APPEARANCE AND THE ACTIVITY OF THE ROMANIAN CULTURAL SOCIETIES IN THE HABSBURGIC BUCOVINE

SUMMARY

Dan Jumară, the author of this study presents some aspects related to the cultural Romanian societies in the Habsburgic Bucovine.

⁶⁶ Orest Tofan, *Societățile Academice din Bucovina (1875-1938) - scurtă privire istorică*, în „Suceava - Anuarul Muzeului Bucovinei”, XVII-XVIII-XIX, 1990-1991-1992, p. 314